

Сокур М.Б., здобувачка *PhD* кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1256-9312>

Науковий керівник: Гурочкіна В.В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-0189>

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2022-23-24-8>

ЕКОЦИД ТА УРБАНИЦИД В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ЕТАПИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ECOCIDE AND URBANICIDE IN UKRAINE: THE CONSEQUENCES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AND STAGES OF POST-WAR RECONSTRUCTION

Анотація. В статті проведено аналіз наслідків російської агресії проти України, а саме екоциду та урбаніциду. Досліджено обсяги та характер завданої шкоди українській природі та населеним пунктам України. Розглянута можливість використання підходів циркулярної економіки для повоєнного відновлення України, в тому числі за допомогою «зеленого відновлення».

Ключові слова: екоцид, урбаніцид, російсько-українська війна, циркулярна економіка, зелене відновлення.

Abstract. The article analyzes the consequences of Russian aggression against Ukraine, namely ecocide and urbanicide. The scope and nature of the damage caused to Ukrainian nature and the population centers of Ukraine were investigated. The possibility of using circular economy approaches for the post-war recovery of Ukraine, including with the help of "green recovery", is considered.

Keywords: ecocide, urbanicide, Russian-Ukrainian war, circular economy, green restoration.

Постановка проблеми. Нагальною потребою для світової цивілізації є створення механізму забезпечення екологічної безпеки як для суспільства так і за навколишнього середовища. Щорічно посилюється вплив на навколишнє природне середовище, який досить часто виявляється згубним для природи. В результаті російсько-української війни в Європі ми маємо посилення рівня екологічної

небезпеки, яка впливає не тільки на навколишнє середовище, а і на здоров'я нації в цілому. Наслідками російсько-української війни в Європі є три типи терористичних дій проти мирного населення: геноцид, екоцид та урбаніцид.

Екоцид, як злочину проти довкілля, займає центральне місце у комплексі проблем, що обумовлює важливість його правового регулювання як у міжнародно-правовому, так і в національному просторі. Юристи-екологи ведуть активні дискусії і спроби щодо включення екоциду до одного переліку злочинів проти людства поряд з воєнними злочинами, геноцидом і злочинами проти людяності, що, у свою чергу, криміналізувало б екоцид на міжнародному рівні, а, отже, запустило б механізм міжнародно-правової відповідальності.

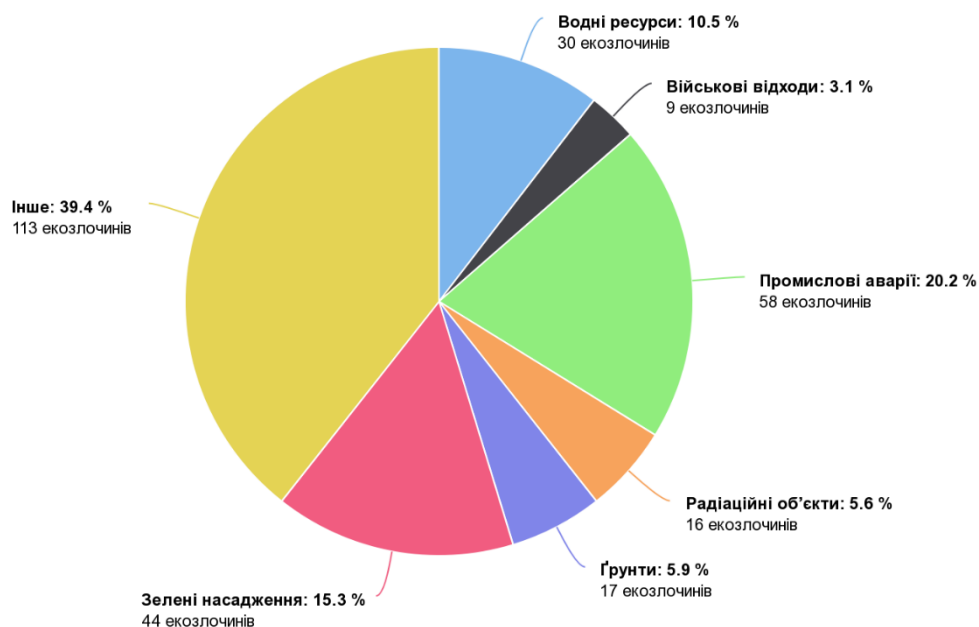
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом дослідженню екоциду у своїх працях приділяють суттєву увагу як українські, так і зарубіжні науковці, серед яких можна виокремити роботи С. М. Мохончука, Ю. О. Решетова, Ф. І. Кожевнікова, Д. Кротта, Ч. Хайда та багатьох інших. Крім того, цьому питанню присвячено значну кількість наукових конференцій, доповідей міжнародних організацій тощо. Увага до питань екологічних забруднень є досить виправданою, адже внаслідок життєдіяльності, виробничих процесів, війн людська цивілізація руйнує екологічну безпеку планети, інтенсивно забруднює та погіршує якість навколишнього природного середовища, завдаючи тим самим незворотної шкоди та наближаючи нас до екологічної катастрофи. Такі дії в міжнародному праві визначаються як «екоцид», що в свою чергу є частково криміналізованим діянням, як у рамках міжнародного кримінального права, так і в національному праві багатьох країн світу. Сам термін «екоцид» походить з грецької та латинської мов, так, «oikos» означає будинок, а «caedo» – знести або вбити. Наразі його значення полягає у руйнуванні значних територій природного середовища внаслідок людської діяльності у мирний чи воєнний час [1].

Виклад основного матеріалу. Наразі немає прямого закріплення екоциду на рівні міжнародно-правових документів, хоча дискусії з цього питання досить активно ведуться світовими правниками. «Stop Ecocide Foundation» зазначає, що це злочини, скоєні проти довкілля. Нині ст. 5 Римського статуту міжнародного кримінального суду проголошує, що останній може розглядати «питання, пов'язані з чотирма категоріями злочинів: геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності й злочин агресії» [2], за що піддається масової критики. На це сам Філіп Сандс заявив, що «настав час використати силу міжнародного кримінального права для захисту нашого глобального середовища – 75 років тому про «злочини проти людства» та «геноцид» уперше говорили в залі Нюрнберга, і я сподіваюся, що ця група зможе спиратись на досвід того дня, щоб сформувані визначення, яке є практичним, ефективним та стійким, і яке може залучити підтримку, щоб дозволити внести зміни до Статуту МКС» [3].

Сьогодні гостро постає питання війни в Україні яка впливає не лише на продовольчу безпеку а і має економічні наслідки для всіх країн. Наразі це ще й питання екологічної безпеки та спільного майбутнього.

Воєнні злочини проти довкілля в Україні

Інформація надана користувачами чатботу станом на 9 лютого 2023

Загальна кількість: 287 екозлочинів
Джерело: система SaveEcoBot

Руйнування значного масштабу спричиняє і сама вибухова хвиля. Наприклад, 250-кілограмова бомба, детонуючи, може залишити по собі воронку діаметром до 8 метрів і глибиною до 4 метрів. Від вибуху завжди викидається якась частина ґрунту. З урахуванням того, що в середньому 1 кг вибухової речовини = 1,5 м³ вивернутого ґрунту, то у випадку з 250 кілограмами рахунок піде на сотні (якщо бути точним, то 375) кубометрів. Голий ґрунт в утвореній воронці ущільнюється по стінках, адже основна дія ударної хвилі припадає саме туди [4]. Не слід забувати, що до ерозії ґрунтів під час війни призводять не лише вибухи боєприпасів, а й прямі пошкодження ґрунтового покриву важкою технікою, а також вириті фортифікаційні споруди та окопи різних типів. Враховуючи, що більшість військових дій у 2022 році відбуваються у зоні поширення родючих ґрунтів України та Європи, вплив забруднення та ерозії на сільське господарство буде дуже значним. І, мабуть, навіть більш значним, ніж на дику природу.

У червні відбулася значуща для країни подія – Україна набула статусу «кандидата в члени Євросоюзу». Крім перспектив європейської інтеграції, це також означає певну відповідальність. Зокрема, відповідність курсу "зеленого відновлення". Що є особливо актуальним питанням для країни, що бореться із вторгненням. Шлях євроінтеграції України є довгим та непростим. Угода про асоціацію (Association Agreement) була підписана ще 2012 року. У ньому позначені основні напрямки розвитку, які мають стати індикаторами для ухвалення рішення про набуття статусу країни-кандидата та вступу до Євросоюзу. Шоста частина угоди повністю присвячена питанням довкілля та визначає спільну роботу України та країн Євросоюзу щодо досягнення цілей розвитку «зеленої економіки». У тому числі участь у різних

спільних програмах, чи то природоохоронна Смарагдова мережа (Emerald Network), чи проекти з досягнення вуглецевої нейтральності. Різні ініціативи щодо «зеленого» відновлення України активно реалізовувалися за останні десять років. У 2020 році Європейська Комісія прийняла План дій із циркулярної економіки. Реалізація заходів Плану може збільшити ВВП ЄС на додаткові 0,5% до 2030 року та створити близько 700 тис. нових робочих місць.

Сформований Національний план управління відходами до 2030 року, [5] схвалений у 2019 році, є детальною «дорожньою картою» виконання Національної стратегії, яка спрямована на побудову в Україні системи управління відходами на основі стандартів ЄС та економіки замкненого циклу. Даний документ містить пакет завдань щодо кожного виду відходів – від прийняття необхідної правової бази до конкретних заходів зі збирання, переробки та утилізації. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року [6], схвалена у 2019 році, є оновленим документом, що має на меті не лише сприяти подоланню наслідків екологічних проблем, а й усунути причини їх виникнення. Дана стратегія та система заходів, що закладена в основу її створення, успішно діє в країнах ЄС та є доктриною формування нової екологічної політики з вектором на ресурсоефективну, циклічну та низьковуглецеву економіку.

Підтримкою та фінансуванням Плану дій з циркулярної економіки займалося ООН. Метою стало створення умов для «зеленого переходу» як в економіці, так і в управлінні. На жаль, «зелена» інтеграція України збіглася з початком війни у 2014 році. Проте весь цей час країна демонструвала зацікавленість та готовність розвивати дружні до довкілля стійкі практики.

Про необхідність та значущість іменного «зеленого відновлення» заявили у єдиній позиції громадянські об'єднання України. Зокрема, вони позначили сім основних принципів, яких цей процес має дотримуватися:

1. Інтеграція екологічної та кліматичної політики у всі сектори;
2. Відновлення країни має слугувати потребам українців та сприяти сталому розвитку України;
3. Розвиток зеленої економіки;
4. Встановлення екологічних стандартів на всіх рівнях;
5. Прихильність до європейських методів та ідеалів екологічного планування відновлення України;
6. Підвищення ролі місцевого самоврядування, прозорість та залучення громадськості та спільнот у процес прийняття рішень;
7. Ефективне функціонування та використання цільових/донорських засобів для повоєнного відновлення та розвитку «зеленої» економіки.[7]

Не менш значущою на сьогодні є проблема знищення цивільних об'єктів та терористичні дії проти мирного населення з елементами геноциду України. Від першого дня неспровокованої збройної агресії Російської Федерації проти України почала утворюватися нова, очевидно, тимчасова соціальна спільнота – українці, що покинули власні домівки й стали втікачами від війни.

З підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати нормативні акти ЄС, у тому числі у сфері поводження з відходами.

Раніше політика поводження з відходами в Україні була неефективною, оскільки загальна кількість відходів поступово накопичується у спеціально відведених місцях або об'єктах протягом усього періоду експлуатації. Так, в Україні за останнє десятиліття (2010-2020 рр.) показник зріс на 18,4%, в результаті у 2020 р. утворилося понад 54 млн м³ побутових відходів, або понад 10 млн т, які були захоронені в 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га. У 2021 році близько 94% усіх побутових відходів відправляється на полігони.[8] У той час як Польща викидає близько 44% побутових відходів, Швеція – лише 0,8%.[9]

З початком воєнного конфлікту загострилось питання внутрішньо переміщених осіб. На загал з місця зрушило близько третини жителів міст і сіл України. За даними експертів авторитетних міжнародних установ, чисельність групи на кінець травня становила 15 млн осіб і поділялася на дві складові – внутрішньо переміщені особи (близько 8 млн осіб) і особи, які перетнули кордони України (майже 7 млн біженців). Проте група є мінливою, її кількісні показники та структурні елементи увесь час змінювались, а з травня спостерігався активний процес повернення сімей (або окремих членів родин) до постійних місць проживання (повернулися понад 2 млн біженців). У цілому маємо велику уявну статистичну групу цивільного населення, членів якої об'єднує факт втечі від війни та окупації, спільні проблеми, що члени групи мусять долати поза межами звичного існування. Група отримала і формальну ознаку через реєстрацію фізичних осіб в органах соціального забезпечення, утворення загальнодержавного електронного реєстру і набуття статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО); також подібні статуси було надано українцям в країнах ЄС. Статус давав можливість сім'ям отримувати державну допомогу й підтримку з боку міжнародних організацій. На відміну від 2014 р. уся країна була занурена у небезпеку воєнного часу, по всіх областях наносилися ракетно-бомбові удари. Отже, вихід набув глобального, а не регіонального характеру. Змінилися й вектори переміщення. Європа широко розкрила двері для українців. Цікаво порівняти структуру груп переміщених осіб початку гібридної російсько-української війни в 2022 в межах країни та закордон.

У структурі групи переміщених осіб 2022 р. яскраво переважали жінки й неповнолітні особи. Особливо в тій частині, що перетинала зовнішні кордони. За даними онлайн-опитування «Українські біженці в Європі», яке проводив Міжнародний дослідницький холдинг 4Service на початку квітня 2022 р. (3027 опитаних у 36 країнах Європи), частка жінок, які відповідали на питання анкети, становила 93%, чоловіків – 7% . Це є наслідком особливостей правового режиму воєнного стану, коли дозвіл на перетин кордону мала лише обмежена група дорослих чоловіків. Проте жінки й діти переважають і всередині України. Так, за даними опитування Соціологічної групи «Рейтинг», серед внутрішньо переміщених осіб, що перебувають у Львівському регіоні, 62% – це жінки (половина з них мають дітей

віком до 17 років), 38% – чоловіки; дві третини переселенців є жителями східних областей України, 19% – прибули з центральних регіонів, 18% – з південних .

«Великий вихід» був результатом військової тактики росіян – урбаніцид, знищення цивільних об'єктів, терористичні дії проти мирного населення з елементами геноциду. Кілька парламентів країн визнали дії росіян в Україні геноцидом. Міста та рівень ушкоджень наведено в таблиці нижче. (табл. 1)

Таблиця 1.

Рівень ушкоджень українських міст

Міста України	% ушкодження
Маріуполь	<90%
Волноваха	<90%
Вугледар	<90%
Мар'їнка	<90%
Бахмут	<60%
Лисичанськ	<60%
Куп'янськ	<30%
Ізюм	<80%
Херсон	<40%
Ірпінь	<70%
Буча	<30%

Майже всі повністю (або на 80-90%) зруйнованих міст знаходяться на Донбасі, який російські окупанти прийшли «захищати».

Найяскравіший приклад руйнівних дій окупантів – Маріуполь, який минулої весни знищували бомбардуванням. У місті було знищено половину житлових будинків та 90% інфраструктури. Тепер росіяни зносять пошкоджені будинки, приховуючи сліди своїх злочинів. У Луганській області під час боїв майже повністю зруйновано Сєверодонецьк, Попасну, Рубіжне, Щастя, Кремінну. Дещо більше «пощастило» Лисичанську: інфраструктура та житлова забудова там знищені на 60%, за оцінкою влади. Також на Донеччині практично одні руїни залишилися від Волновахи, Вугледара, Мар'їнки, Лимана. Фактично знищено Соледар, з якого нещодавно після боїв відійшли українські військові. Найгарячіша точка на фронті зараз це Бахмут на Донеччині. Через регулярні обстріли місто знищено на 60%, там уже давно немає газу, води та електрики. Проте в місті залишається близько 6,5 тисячі мешканців. Сильно постраждали вже деокуповані у Харківській області міста – Куп'янськ та Ізюм. Після відходу з Херсона у листопаді російські війська щодня обстрілюють місто, там вже пошкоджено 30-40% будівель.

Висновки: Сьогодні Україна вже розробляє та активно впроваджує на територіях де вже це можливо заходи повоєнного відновлення регіонів, а саме забезпечення чистого та безпечного довкілля, створення умов для життя населення яке постраждало внаслідок воєнних дій.

Серед них є такі пріоритетні напрямки:

- інтеграція кліматичних цілей в усі сектори економіки та суспільного життя;
- мінімізація ризиків для екологічної безпеки (хімічна та радіаційна безпека);

- зменшення та запобігання промислового забруднення та запровадження принципу «забруднювач платить»;
- ефективне управління відходами;
- збалансоване використання природних ресурсів та забезпечення їх належної якості;
- відновлення та розвиток природоохоронних територій, збереження біорізноманіття, збільшення площ природних екосистем та збалансування ландшафтів;
- досягнення європейських стандартів державного управління у галузі охорони довкілля;
- здійснювати постійний моніторинг та аналіз якості життя у великих містах, включаючи оцінку екологічної та техногенної безпеки;
- запровадити сучасні системи міського управління, зокрема автоматизовані системи управління мережами життєзабезпечення;
- здійснити заходи щодо модернізації транспортної системи міста.

Список використаних джерел:

1. Webster's new world dictionary of the American Language. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 14.05.2022)
2. Римський статут міжнародного кримінального суду 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Британські юристи почали роботу над юридичним визначенням поняття «екоцид». *Юридична газета online*. 01.12.2020. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/britanski-yuristi-pochali-robotu-nad-yuridichnim-viznachennyam-ponyattya-ekocid.html>
4. Military actions in eastern Ukraine are a civilizational challenge for humanity. *Воєнні дії на сході України — цивілізаційні виклики людству*. L'viv: Environment. People. Law, 2015. 136 p.
5. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року: Розпорядження від 20.02.2019 р. №117-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-upravlinnya-vidhodami-do-2030-roku>
6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України № 16 від 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
7. Портал «Есодія». URL: <https://en.ecoaction.org.ua/green-reconstruction-ukraine.html>
8. Аналітична записка. URL: https://rozvytok.in.ua/images/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_15.10._1.pdf
9. Офіційний веб-сайт Міністерства. Міністерство розвитку громад та територій України. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2020

рік. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vidhodamy-v-ukrayini-za-2020-rik-2/>.

10. Бауман З., Донскіс Л. Плинне зло. Життя без альтернатив. Київ: Дух і Літера, 2017. 216 с.

*Сук П.Л., доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський
агротехнічний інститут»*

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

APPLICATION OF THE INVERSE METHOD OF DEPRECIATION OF NON- CURRENT ASSETS BASED ON PROFIT FOR THE ALLOCATION OF DEFERRED EXPENSES

Анотація. Запропоновано використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі прибутку для розподілу витрат майбутніх періодів.

Обґрунтовано використання прибутку для розподілу витрат майбутніх періодів.

Визначено можливість розподілу витрат майбутніх періодів оберненим методом амортизації необоротних активів на основі прибутку за двома способами 1) від початкової суми витрат майбутніх періодів; 2) від залишкової суми витрат майбутніх періодів.

Розглянуто на прикладі послідовність розподілу витрат майбутніх періодів оберненим методом амортизації необоротних активів на основі прибутку.

Доведено можливість використання різних обернених методів на основі прибутку, зокрема: 1) на основі результату операційної діяльності; 2) на основі результату фінансових операцій; 3) на основі результату результату іншої діяльності та ін.

Ключові слова: витрати майбутніх періодів, прибуток, бухгалтерський облік, методи амортизації необоротних активів, звітність, розподіл витрат майбутніх періодів.

Abstract. It is proposed to use the inverse method of depreciation of non-current assets based on profit to allocate of deferred expenses.

Use of profit for allocating deferred expenses is justified.